

VAIKAS IR ŠEIMA KAIP BAUDŽIAMOJO ĮSTATYMO SAUGOMOS VERTYBĖS

Kristina Grinevičiūtė *

Mykolo Romerio universitetas Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4584
Elektroninis paštas krigri@registrucentras.lt

Pateikta 2007 m. birželio 11 d., parengta spausdinti 2007 m. rugpjūčio 22 d.

Santrauka. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas vaikui ir šeimai. Kaip bebūtų gaila, baudžiamosios teisės specialistų klausimai, susiję su šiame skyriuje nurodytomis veikomis, Lietuvoje iki šiol mažai nagrinėti. Tinkamas šio skyriaus normų aiškinimas padėtų geriau praktiškai jas realizuoti ir taikyti. Šiame straipsnyje siekiama išanalizuoti kai kurias problemas, susijusias su saugomais teisiniais gėriais. Pateikiama trumpa saugomų vertybių analizė bei pagrindinės diskusijos dėl atskirų su tuo susijusių baudžiamąjį kodekso nuostatų.

Pagrindinės sąvokos: nusikalstamos veikos, vaikas, šeima, baudžiamasis įstatymas, vertybė.

IVADAS

LR Konstitucijos 38 str. pripažįstama, jog „šeima – tai visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugoja ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“. Konstitucija numato išskirtinę nepilnamečių vaikų apsaugą (39 str. 3 d.). Naujojo LR baudžiamąjį kodeksą (toliau ir BK) autoriai atsižvelgė į šias konstitucines nuostatas, į specifinius šeimos ir vaikų interesus bei galimybę juos apginti baudžiamosios teisės priemonėmis. BK Specialiojoje dalyje atsirado atskiras skyrius, numatantis baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus vaikui ir šeimai.

Reikia pripažinti, kad Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje iki šiol nebuvo apžvelgtas šios nusikalstamų veikų grupė identifikuoti tinkamiausios sąvokos vartojimo klausimas. Teisinėje literatūroje Lietuvos mokslininkams įprasta šias veikas vadinti nusikaltimais nepilnamečiui arba nusikaltimais šeimai [1, p. 53–68; 2, p. 134; 3, p. 250] ir dėl šių sąvokų vartojimo nediskutuojama. Mokslininkai šio klausimo galbūt nesvarsto dėl to, kad 1961 m. BK šie nusikaltimai nebuvo susisteminti į vieną atskirą skirsnį.

Kaip žinome, LR BK XXIII skyriaus pavadinimas yra *Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai*. Ar iš tikrųjų pavadinimas atitinka ginamus teisinius gėrius? Įvertinti, ar tai susiję vien su terminijos vartojimu, ar turi ir praktinės reikšmės, nėra paprasta. Tam būtina išsiaiškinti, ką apibūdina įstatyme vartojamos sąvokos. Šiuo atveju pavadinime vartojamos pakankamai neaiškios sąvokos „vaikas“ ir „šeima“. Įstatymų leidėjas išskirdamas šias veikas į atskirą BK skyrių baudžiamajame įstatyme nepateikė „vaiko“ ir „šeimos“ sąvokų.

VAIKAS KAIP BAUDŽIAMOJO ĮSTATYMO SAUGOMA VERTYBĖ

Vaiko teisės kaip baudžiamosios teisinės apsaugos objektas

Tradiciškai kaip nusikalstamų veikų vaikui objektas išskiriamas nepilnamečių auklėjimas, jų normalaus vystymosi sąlygos. Ši klasikinių požiūrių atspindi ir 2000 m. išleistas baudžiamosios teisės specialiosios dalies vadovėlis. Toks aiškinimas yra šiek tiek per siauras, nes vaiko interesai šiandieniniame pasaulyje neapsiriboja vien sąlygų, būtinų vaikui išgyventi ir normaliai fiziškai ir psichiškai vystytis, užtikrinimu. Tai iliustruosiu paprastu pavyzdžiu. Šeima, neturinti vaikų, neteisėtai

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros doktorantė.

igyja mažametį vaiką, bet juo rūpinasi geriau, negu tai galėtų padaryti tėvai pagal kilmę. Naujieji tėvai užtikrina vaikui tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi. Vaikas auga šeimoje jausdamas laimę, meilę ir supratimą. Atrodytų, kad vaiko teisė sveikai vystytis nėra pažeista. Tačiau kaip yra su kitomis vaiko teisėmis? Ar nepažeista teisė žinoti savo tėvus ir būti jų globojamam, teisė į identiškumą?

Sveikas vystymasis yra viena iš vaiko teisių, todėl nepagrįsta šią teisę tapatinti su visomis vaiko teisėmis. Tai prieštarauja pačiai įstatyme įtvirtintai koncepcijai (nusikalstamos veikos vaikui). Baudžiamoji teisė neturėtų siaurinti įstatymo saugomos vertybės. Vaiko teisės nedalomos ir susijusios tarpusavyje. Saugoma vertybe reikėtų laikyti visas vaiko teises, kurios yra pažeidžiamos nusikalstamomis veikomis.

Kyla klausimas, ar baudžiamoji teisinė apsauga taikoma tik vaiko teisėms, ar ir vaiko interesams? Civilinėje teisėje vaiko teisės ir interesai yra savarankiški teisinės gynybos objektai. Ar galima teigti, kad baudžiamajoje teisėje vaiko interesai ir teisės sutampa, kadangi vaikai dėl savo specialių savybių yra privilegijuoti, turi išskirtinę ir ypatingą padėtį? Interesas, kaip teisinė kategorija, paprastai tapatinamas su asmens siekiu pasinaudoti tam tikru gėriu [4, p. 36]. Pažeisti interesą reiškia atlikti veiksmus, prieštaraujančius šiam suinteresuotumui (siekiui). Neatitinkantys vaiko interesų dalykai būtų, pvz., įvairaus pobūdžio smurtas, išskyrimas su tėvais prieš jo norą, tradiciniai papročiai, kenksmingi vaiko sveikatai, kitoks išnaudojimas, prievarta ir kita.

Vaiko interesai nėra nauja sąvoka žmogaus teisių klausimus reglamentuojančiuose dokumentuose, tačiau iki šiol nėra universalių kriterijų, kaip nustatyti, kas naudingiausia vaikui. Vaiko interesai yra vertinamoji sąvoka. Svarbiausių vaiko interesų apibrėžimo dalis yra visos vaiko teisės, neišvengiamai bendros ir neišsamios. Kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas 1999-12-31 nutarimo Nr.24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“ 17 p. 2 dalyje, vaiko interesai – tai pirmiausia įstatymuose numatytos vaiko teisės ir galimybė šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje. Tiksliai apibrėžti vaiko interesus yra gana sunku, o ir ne visai tikslinga, nes kiekvienu konkrečiu atveju jie gali keistis, atsizvelgiant į vaiko amžių, sveikatą ir kita. Pvz., naujagimiui reikia didesnės priežiūros ir globos nei 14 m. vaikui. Vaiko interesų interpretavimas turi atitikti visas vaiko teises.

Baudžiamasis įstatymas saugoja konkretų teisinį gėrį, o ne siekį pasinaudoti juo. Kiekvienos teisės tikslas yra interesų patenkinimas. Nėra teisės, kuri neturi, nesiekia kokio nors intereso. Teisė, atvirkščiai nei interesas, nurodo ne galimybę, siekį, o veikimo būdą ar reikalauja atitinkamo elgesio iš kitų asmenų ir yra užtikrinama konkrečia juridine kito subjekto pareiga. Vaiko teisės pažeidimas yra ir vaiko intereso pažeidimas, tačiau interesas atskirai be teisės baudžiamajoje teisėje nepažeidžiamas. Įstatymo saugoma vertybė yra pačios vaiko teisės, o ne interesas. Ginant teisę nereikia įrodyti, kad buvo pažeisti vaiko interesai, nes saugodami vaiko teisę

iš tikrųjų saugojame ir vaiko interesą, kuriam patenkinti ji buvo suteikta. Vaiko teisės nusikalstamose veikose vaikui atspindi įstatymo saugomos vertybės esmę ir turinį.

Baudžiamajo kodekso XXIII skyrius neapima visų kriminalizuotų nusikalstamų veikų, kuriomis pažeidžiamos vaiko teisės. Pvz., vaiko teisė į gyvybę saugoma Nusikaltimų žmogaus gyvybei skyriuje, sveikata – Nusikaltimų žmogaus sveikatai skyriuje, teisė būti apsaugotam nuo ekonominio išnaudojimo – Nusikaltimų žmogaus laisvei skyriuje (147¹ str.), apsauga nuo seksualinio išnaudojimo numatyta Nusikalstamų veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir seksualinei neliečiamybei bei Nusikalstamų veikų dorovei (BK 307, 308, 309 str.) skyriuose, apsauga nuo neteisėto narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų vartojimo numatyta Nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai (160 str.), taip pat Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis (261 str., 264 str.) skyriuose. Privataus gyvenimo neliečiamybė saugoma Nusikaltimų asmens privataus gyvenimo neliečiamumui skyriuje, minties, sąžinės ir religijos, asociacijų ir taikių susirinkimų laisvė – Nusikalstamų veikų asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei skyriuje.

BK XXIII skyrius numato šių vaiko teisių apsaugą:

- vaiko teisės gyventi su tėvais ir augti šeimoje (vaiko pagrobimas arba vaikų sukeitimas (156 str.); vaiko pirkimas arba pardavimas (157 str.); vaiko palikimas (158 str.));
- vaiko apsaugą nuo informacijos, darančios žalą vaiko sveikatai, dvasiniam ir doroviniam vystymuisi (vaiko įtraukimas į nusikalstamą veiką (159 str.); vaiko įtraukimas vartoti vaistus ar kitas apkvairinančias priemones (160 str.); vaiko įtraukimas girtauti (161 str.));
- vaiko teisę į tinkamas gyvenimo sąlygas ir jo išlaikymo užtikrinimą (piktnaudžiavimas tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis (163 str.); vengimas išlaikyti vaiką (164 str.));
- vaiko teisę būti apsaugotam nuo seksualinio išnaudojimo (vaiko išnaudojimas pornografinis tikslais (162 str.)).

Pateikta kvalifikacija yra sąlyginė. Reikia paminėti, kad Baudžiamajame kodekse saugomų vaiko teisių iš tikrųjų neįmanoma labai tiksliai sukonkretinti, nes vaiko teisės yra susijusios tarpusavyje, papildo viena kitą; vienos teisės pažeidimas savaime reiškia kitos teisės pažeidimą. Pvz., 163 str. gali būti pažeidžiama ir vaiko teisė būti auklėjamam, ir teisė į asmens neliečiamybę, ir teisė į sveiką vystymąsi ir kitos. Vaiko teisės apima plačią santykių sritį ir leidžia sukonkretinti tik konkrečios padarytos nusikalstamos veikos objektą ir paaiškinti jo esmę.

Kaip minėta, Baudžiamajo kodekso XXIII skyrius saugoja ne visas vaiko teises. Dauguma vaiko teisių ginama kitų BK skyrių normomis. Šią problemą galima būtų spręsti plečiant skyrių, numatantį nusikalstamas veikas vaikui ir šeimai, ir reglamentuojant jame visas

baudžiamąsias teises normas, ginančias vaiko teises. Visi anksčiau vardyti nusikaltimai (vaiko nužudymas, sveikatos sutrikdymas vaikui ir kt.) turi vieną rūšinį objektą – vaiko teises. Tačiau nemanyčiau, kad tai tikslinga: daugeliu atvejų tai dubliuotų normas, kurių pagrindinis skirtumas būtų nukentėjusiojo amžius, be to, reikėtų iš naujo apsvarstyti visą BK, keisti jo struktūrą.

Vaikas kaip nukentėjusysis

Vaiką gina baudžiamasis įstatymas, nors šios sąvokos turinio ir amžiaus ribų interpretacija palikta kitų teisės aktų dispozicijai. Atkreiptinas dėmesys, kad LR įstatymuose vaiko samprata traktuojama gana įvairiai. Baudžiamuosiuose įstatymuose vartojamos sąvokos: „naujagimis“ (131 str. ir 156 str.); „mažametis“ (129 str., 135 str., 138 str., 140 str. ir kt.); „vaikas“ (129 str., 135 str., 138 str., 157 str., 159 – 164 str. ir kt.); mažametis vaikas“ (156 str., 158 str. ir kt.); „mažametis asmuo“ (149 str., 150 str., 153 str. ir kt.); „nepilnametis asmuo“ (149 str., 150 str., 151 str. ir kt.); „nepilnametis“ (XI skyrius ir kt.). Susidaro įspūdis, kad BK įstatymų leidėjui nepavyko suredaguoti teksto taip, kad būtų išvengta skirtingų terminų tai pačiai sąvokai žymėti.

Sąvokų nepateikimas kodekse apsunkena teisingą normų suvokimą. Užsienio valstybėse šis klausimas sprendžiamas skirtingai. JAV Viskonsino valstijos BK Nusikaltimų vaikui skyriuje pateikta vaiko definicija. § 948.01(1) „vaikas“ reiškia asmenį, kuriam nesuėję 18 metų. Vokietijos BK bendrosios vaiko definicijos nepateikia, tačiau vaiko samprata kai kuriose normose nurodoma tiesiogiai. Pvz., § 171 tas, kas šurkščiai pažeidė savo pareigą globoti (rūpintis) ar auklėti asmenį iki 16 metų (...). Taip pat ir Prancūzijos BK 227-15 str. numato atsakomybę už maisto ir globos (rūpybos) neteikimą, kuris kelia grėsmę nepilnamečio iki penkiolikos metų sveikatai (...). Sąvokų išaiškinimą reikėtų laikyti pozityviu žingsniu, nes taip patikslinami BK normomis numatomi nusikalstamos veikos požymiai ir jų turinio ribos, o tai leidžia tiksliau pritaikyti baudžiamąjį įstatymą.

LR baudžiamojo kodekso projekte, paskelbtame žurnale „Teisės problemos“ [5], ir kitame 1998 m. jo variante autoriai skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ 331 str. (kito varianto 334 str.) sąvokas „vaikas“, „mažametis vaikas“, „naujagimis“ išaiškino. „Vaikas“ – žmogus neturintis 18 metų amžiaus, „mažametis vaikas“ – vaikas iki 10 metų (variantas iki 14 metų amžiaus), „naujagimis“ – vaikas, esantis gimdymo įstaigoje.

Paanalizuokime kiekvieną sąvoką atskirai ir su tuo susijusias problemas. Baudžiamojoje teisėje naujagimio sąvoka vystėsi kartu su 1961 m. LR BK 106 str. (Motinos tyčinis nužudymas savo naujagimio). „Naujagimis“ yra ir medicinos, ir baudžiamoji teisinė sąvoka. Naujagimio sąvokos medicininis kriterijus nustato 2002 m. lapkričio 4 d. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas Nr. IX-837 bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. V-357 patvirtintas Vaiko gaivinimo standartas ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsau-

gos ministro 2000 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 719 patvirtinta Naujagimio kortelė. 2000 m. BK 131 str. nereglamentuoja laiko tarpo tarp gimdymo ir naujagimio nužudymo trukmės, todėl kvalifikuojant veiką medicininiai naujagimio sąvokos kriterijai – tai vaikas nuo gimimo iki 28 parų amžiaus neturi lemiamos reikšmės. Todėl pagal BK 131 str. veika kvalifikuojama ir tuo atveju, jei motina dėl gimdymo nulemtos būsenos nužudo ir vyresnio amžiaus savo naujagimį [6]. Inkriminavimui svarbu, kad veikos metu subjektas būtų laikinos psichinės veiklos sutrikimo būsenos (gimdymo nulemtos būsenos).

Iš karto kyla klausimas, ar toks naujagimio sąvokos aiškinimas (medicinių naujagimio kriterijų netaikymas) galimas ir kitoje veikoje – vaiko pagrobimas ir vaikų sukeitimas (156 str.). BK projekto autoriai medicininiam kriterijams neteikė lemiamos reikšmės. Pasikartosiu, naujagimiu jie laikė vaiką, esantį gimdymo įstaigoje. Nelogiška vaiko sąvoką sieti su jo buvimu atitinkamoje įstaigoje. Sukeisti galima ne tik gimdymo įstaigoje, o ir kitur, pvz., vaikų globos namuose, kol tėvai ar kiti teisėti vaiko atstovai negali savo vaiko atskirti nuo svetimo.

Abejonių nekelia, kad ne visi vaikai gali būti sukeisti – tik tie, kurie negali suprasti atliekamų su jais veiksmų pobūdžio ir reikšmės. Todėl daugelis mokslininkų komentuodami šį straipsnį detalizuoja vaiko amžių. Pvz., vieni teigia, kad sukeistas gali būti vaikas iki 2 metų [7, p. 172], kiti sako, kad žmogus iki 14 metų [3, p. 300]. Įstatymų leidėjas naujojo BK 156 str. dispozicijoje vienareikšmiškai nurodė, kad sukeisti galima tik naujagimį. Daugelio mokslininkų nuomone, tik naujagimis neturi ryškių individualių savybių arba tėvai nespėjo jų išsąmoninti. Sukeitimas vaiko, galinčio identifikuoti save, suprasti savo kilmę ir padėtį, negalimas [8, p. 162]. Pritartina šiai nuomonei – sukeisti galima vaiką, nesulaukusį 18 metų, tačiau dar nesuprantančio savo kilmės, su sąlyga, kad ir tėvai negali jo identifikuoti, atpažinti. Pavyzdžiui, motina net nemaitinusi iš karto po gimdymo palieka savo vaiką. Šis auga vaikų globos namuose ir nežino savo tikrosios kilmės. Jeigu po kelių metų motina norės surasti savo vaiką ir juo rūpintis, vaiką bus galima sukeisti.

Manyčiau, kad kvalifikuojant veiką (vaikų sukeitimas) medicininiai naujagimio sąvokos kriterijai neturėtų būti taikomi. Sukeisti galima ir vyresnį nei 28 dienų vaiką. Inkriminuojant svarbu, kad tėvai negalėtų identifikuoti vaiko, pvz., būtų dar jo nematę. Vaikų sukeitimas, kai tėvai gali identifikuoti ir atpažinti vaiką, turėtų būti kvalifikuojami kaip vaiko pagrobimas. Darytina išvada, kad naujagimio sąvoka BK 156 str. netinkama.

„Mažamečio“ sąvoka yra nusistovėjusi tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje. Mažamečiu laikomas asmuo – tiek vyras, tiek moteris, kuriam veikos darymu metu nebuvo suėję 14 metų [6].

„Nepilnamečio“ samprata BK nepateikiama. Vienais atvejais, nepilnamečio terminas vartojamas nusikalstama veiką padariusio asmens prasme. Tokiu atveju „nepilnametis“ apima visus asmenis, kurie nesulaukė pilnametystės, bet sulaukė amžiaus, nuo kurio traukiama

baudžiamojos atsakomybės. Ši sąvoka, būdama sude-
damąja „vaiko“ sąvokos dalimi, apima vaikus, sulaukusius 14 metų, tačiau dar neturinčius 18 metų amžiaus. Kitais atvejais „nepilnametis“ yra vaiko sinonimas (LR BK 261 str., 307 str. 3 d. ir kt.). Dar kitais – nepilnamečio sąvoka siauresnė už vaiko. Pvz., LR BK 149 str., 150 str. „nepilnametis“ suprantamas kaip asmuo, sulaukęs keturiolikos metų, bet neturintis aštuoniolikos, nes to paties straipsnio kitoje dalyje numatoma atsakomybė už tą pačią veiką prieš mažametį.

Tarptautiniai dokumentai nepilnamečio sąvokos taip pat nepateikia, tačiau juose apibrėžiama vaiko sąvoka. Pagal JT vaiko teisių konvenciją (toliau JT VTK), vaiku laikomas asmuo, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau (1 str.) [9].

Konvencija pateikia bendrą terminą „vaikas“. Kaip minėta, BK vaiko sąvoka dažnai pakeičiama terminu „nepilnametis“. Nepilnametis – tai vaikas, nesulaukęs pilnametystės (18 metų). Bendrinėje kalboje vaiko sąvoka apima ne tik amžiaus (nepilnametystės požymį), bet ir kitus teisinius ryšius. Klaidinga manyti, kad baudžiamajai teisei apsaugai svarbus tik amžiaus (aštuoniolikos metų) nurodymas. Amžiaus kriterijai baudžiamojose teisėse nėra vieninteliai aiškinant vaiko sąvoką. Pvz., BK 129 str. 2 dalies 3 punkte (Savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas) vaikas aiškinamas kraujo ryšiais, t. y. tai turi būti vaikas pagal kilmę, neatsižvelgiant į nukentėjusiojo amžių [6]. Kitų veikų, pvz., piktnaudžiavimo tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų atstovų teisėmis ar pareigomis (163 str.), vengimo išlaikyti vaiką (164 str.) sudėtyse nusikalstamos veikos siejamos su tėvų ar kitų teisėtų atstovų teisėmis ir pareigomis. LR CK 3.160 str. numato, kad tėvų teisės ir pareigos vaikams baigiasi sulaukus pilnametystės ar tapus veiksniais (emancipacija, santuokos sudarymas). Susituokęs ar emancipuotas nepilnametis gali savarankiškai ir visa apimtimi įgyti, įgyvendinti savo teises ir prisiimti pareigas. Jis gali laisvai rinktis, kaip pasielgti. Teismas, pripažindamas asmenį emancipuotu, vadovaujasi tuo, kad šį amžių pasiekęs žmogus jau visapusiškai sugeba įvertinti savo elgesį. Santuokos sudarymas teisinių padarinių atžvilgiu prilygsta pilnametystės pasiekimui. Toks asmuo gali pats nuspręsti, ar gyventi su tėvais ir būti jų auklėjamam, ar gauti iš jų išlaikymą ir kita. Darytina išvada, kad remiantis BK 163 str., 164 str. emancipuoti ir susituokę asmenys nepatenka į baudžiamąją teisinę apsaugą. Remiantis šiais straipsniais vaiko sampratą reikėtų aiškinti pagal civilinės teisės normas, nes juose užtikrinamas privatinės teisės įpareigojimų vykdymas.

Gali kilti nuomonių, kad reikia absoliutinti vaiko baudžiamąją teisinę apsaugą ir neatsižvelgti į jo visišką civilinį veiksnumą, kurį CK numatyta tvarka gali įgyti vaikas anksčiau sudarydamas santuoką arba emancipacijos būdu. Žinoma, tokiais pozicijai argumentų galima rasti. Poziciją galima grįsti vaiko kaip ypatingos apsaugos objekto savybėmis, atitinkama branda. Kaip argumentą galima panaudoti tai, kad baudžiamosios teisinės sąvokos yra savarankiškos ir aiškinant baudžiamuosius

įstatymus nereikia kreipti dėmesio į tai, kokią reikšmę jos turi už baudžiamosios teisės ribų arba kad civilinės teisės išlygos dar nereiškia, kad baudžiamoji teisė vaikus vertina kaip suaugusius. Nekelia abejonių, kad vaikai yra labiau pažeidžiami, todėl jiems kyla pavojus tapti nusikalstamų veikų aukomis, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad „vaiko“ sąvoka yra vartojama ir kituose tarptautiniuose dokumentuose ir juose 18 metų nėra vienintelė vaiką apibrėžianti amžiaus riba. Pavyzdžiui, Vaiko teisių konvencija išskiria skirtingas vaiko amžiaus ribas, nors to tiesiogiai ir neįvardija: 7 str. apibrėžia naujagimius, 12 str. – jau pakankamai subrendusius vaikus, galinčius reikšti savo mintis, nuomonę, priesti prie informacijos, 38 str. įtvirtina 15 metų ribą, kai vaikas gali tarnauti ginkluotuosiose pajėgose. Ši konvencija neeliminuoja galimybės įstatymais nustatyti žemesnės ar aukštesnės nei 18 metų vaiko amžiaus ribos. Manytume, kad aukštesnė nei 18 metų vaiko amžiaus riba yra įtvirtinta LR BK 164 str. (Vengimas išlaikyti vaiką). Remiantis CK 3.194 str. 3 dalimi išlaikymą teismas priteisia, kol vaikas sulaukia pilnametystės, išskyrus atvejus, kai vaikas yra nedarbingas dėl invalidumo, kuris jam nepilnamečiui nustatytas, arba kai vaikui būtina parama, jis mokosi vidurinės, aukštosios ar profesinės mokyklos dieniniame skyriuje ir yra ne vyresnis negu 24 metai. Tokiu atveju vaikas kaip nukentėjusysis gali būti suprantamas asmuo iki jo gyvenimo pabaigos arba iki 24 metų.

Paskutiniu metu leidžiant įstatymus [10] vyksta ginčas, ar nereikėtų „nepilnamečio“ sąvokos atsisakyti, o vietoj jos baudžiamojose teisėse vartoti „vaiko“ sąvoką, kadangi „nepilnametis“ yra neigiamas savaime, todėl vengtinas. Vienareikšmio atsakymo į šį klausimą nėra. Teismų praktikoje yra priprasta prie nepilnamečio, kaip vaiko, nesulaukusio pilnametystės (18 metų), sąvokos ir platesnė vaiko sąvoka, siejant ją su kitais teisiniais ryšiais, sunkiai būtų taikoma. Ginčą galima būtų išspręsti pačiam įstatymų leidėjui vartojamas sąvokas išaiškinus atskiruose skyriuose.

Kita problema – žodžių junginiai, vartojami įstatyme. Pvz., „mažametis asmuo“, „mažametis vaikas“. Abejoju, kad įstatymų leidėjas prie mažamečio vartodamas „asmens“ terminą norėjo pabrėžti savimonės susiformavimą ar individą, turintį interesą. „Mažametis asmuo“, „mažametis vaikas“, „mažametis“ yra sinonimai, todėl visiškai nereikalinga tame pačiame kodekse operuoti keliais skirtingais terminais tai pačiai sąvokai žymėti.

Vaiko teisių baudžiamosios teisinės apsaugos pradžia

Tarptautiniuose dokumentuose vengiama konkrečiai apibrėžti gyvybės pradžios momentą. Vaiko teisių konvencijos preambulėje nurodoma, kad „vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek ir po jo“.

Iš pirmo žvilgsnio negimusio vaiko apsauga remiantis BK XXIII skyriumi gali atrodyti neturinti praktinio taikymo galimybių. Tačiau paimkime vieną iš ak-

tualesnių problemų, t. y. narkotinėmis medžiagomis paveiktus naujagimius. Pvz., JAV statistikos duomenys parodė, kad 1999 m. 5,5 % nėščių moterų naudojo uždraustas narkotines medžiagas nėštumo laikotarpiu, t. y. apie 211 000 vaikų galėjo gimti jau paveikti narkotinių medžiagų [11]. Pagal Lietuvos naujagimių registrą tiek 1998 m., tiek 1999 m. Lietuvoje gimdė po 21 moterį, vartojančią narkotines medžiagas, tačiau šie skaičiai turėtų būti didesni [12]. Mokslininkai yra nustatę, kad toks veikimas narkotikais gali paskatinti vaiko fizinį, nervų sistemos pakenkimus, įvairias anomalijas. Pvz., marihuana kenkia vaisiaus vystymuisi ir gali sukelti tam tikrų smegenų vystymosi problemų, vaikai, patyrę kokaino poveikį, turi mažesnę IQ ir daugiau mokymosi, emocinių ir elgesio problemų [13, p. 18]. Kaip žinome, Lietuvoje už narkotikų ar kitų psichotropinių medžiagų vartojimą baudžiamoji atsakomybė nenumatyta. Kaip elgtis prieš tai minėtuoju atveju? Ar nėščios moters polinkis į narkotikus gali būti vertinamas kaip piktnaudžiavimas savo teisėmis žiauriai elgiantis su vaiku pagal BK 163 str.? Nėra vienareikšmio atsakymo į šį klausimą, kadangi išviliama į ginčą dėl moters teisės į privatumą gyvenimą ir embriono (toliau negimusio vaiko) teisinės apsaugos.

Nėra universalios mokslinės ir teisinės nuostatos, nuo kada laikyti vaiką: nuo gimimo, apvaisinimo ar tam tikro nustatyto laiko pagal nėštumo savaites. Valstybės yra pasirinkusios įvairius apsaugos būdus, pvz., dauguma valstybių (Dž. Britanija, Kinija, Rusija ir kt.) žmogaus teisę į gyvybę pripažįsta tik po gimimo. Kitose, pvz., Lenkijoje, Estijoje yra atskiri skirsniai ar straipsniai reglamentuoja neteisėtas veikas prieš embrionus, vaisius.

Dauguma Lietuvoje galiojančio BK straipsnių gali būti taikomi vaikui tik nuo gimimo. Tačiau kalbant apie valstybės išpareigojimą pagal konvenciją užtikrinti „didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis“ (6 str.), manau, svarstytinas klausimas dėl negimusio vaiko apsaugos. Aš pritarčiau Rusijos mokslininkui R. Šarapovui. Jis siūlo baudžiamajame įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad žmogus yra vaikas nuo 22 nėštumo savaitės, naujagimis ir kitas fizinis asmuo iki mirties [14, p. 75–77]. Atsižvelgiant į tai atitinkamai siūloma pakeisti BK straipsnius, numatančius atsakomybę už vaikžudystę, nužudymą, sunkų sveikatos sutrikdymą ir t. t. Šią savo poziciją autorius argumentuoja tuo, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo apvaisinimo momento ir baudžiamoji teisinė žmogaus gyvybės apsauga turi prasidėti daug anksčiau nei gimsta vaikas, t. y. nuo to momento, kai vaikas pasiruošęs gyventi ne motinos organizme.

Akivaizdu, kad vaikas atsiranda anksčiau nei gimsta. Gimimo metu vaikas nepakinta (jis gimsta toks, koks yra iščiose), tik sąlyginai tampa nepriklausomas nuo motinos organizmo. Svarbi vaiko apsauga ir iki gimimo. Ne visada negimusį vaiką galima apginti per motiną. Negimusio vaiko interesai turi būti svarbesni už narkomanės motinos teisę į privatumą gyvenimą. Be to, medicinos mokslas parodė, kad atskirtas nuo motinos tam tikro amžiaus neišnešiotas vaisius gali gyventi atskirai nuo jos kūno. Dabar kūdikiai, gimę 23–24 savaitė, gali iš-

gyventi, o prieš dešimtmetį tai buvo neįsivaizduojama [15]. Šią taisyklę patvirtino ir Europos žmogaus teisių teismas byloje *Vo v. France*, konstatuodamas, kad vaisius laikomas gyvybingu nuo 21 savaitės. Tęsdama šią mintį priduriu, kad R. Šarapovas kiek įmanoma suartino žmogaus gyvybės ir žmogaus teisės į gyvybę apsaugos momentus. Pasirinkus tokią poziciją būtų galima pasiekti socialinį kompromisą tarp absoliučios žmogaus gyvybės apsaugos ir teisinės motinystės laisvės koncepcijos.

Nepritartina pastaruoju metu mokslininkų išsakomai nuomonei, kad žmogaus gyvybės, kuri ginama pagal BK, pradžia pripažįstamas viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo [16]. Tokia pozicija yra grindžiama Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo nuostatomis, įtvirtinančiomis medicininius kriterijus. Gyvybingumo nustatymas galimas, kai vaikas visiškai išstumtas arba ištrauktas iš gimdyvės organizmo, todėl nutolinama baudžiamoji teisinė apsauga. Tiesa, vaikas yra gyvybingas ir iščiose, galima nustatyti jo širdies plakimą ir kt. požymius, todėl apsaugos nutolinimas neteisingas ir neleistinas. Jeigu jau remiamės mediciniais kriterijais, kodėl nesaugojam gyvybės prenatalinėje fazėje? Žmogaus pradžia yra apvaisinimas. Jau tarybiniai mokslininkai (A. Klimka, A. Piontkovskis) žmogaus gyvybės pradžia atskyrė nuo medicininės ir padarė tinkamą išvadą, jog baudžiamoji teisinė apsauga prasideda anksčiau, t. y. nuo dalies vaisiaus iš moters organizmo pasirodymo. Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad gimstantį ar moters organizme esantį vaiką, jo teises reikia ginti baudžiamosios teisės priemonėmis nuo 22 nėštumo savaitės.

ŠEIMA KAIP BAUDŽIAMOJO ĮSTATYMO SAUGOMA VERTYBĖ

Vaikas nėra vienintelė BK XXIII skyriaus saugoma vertybė. Vaiko teisių konvencijoje pabrėžiamas šeimos, kaip pagrindinės visuomenės institucijos, užtikrinančios vaiko auginimui ir gerovei būtiną globą ir meilę, svarba [9]. Šeimos svarba vaikui yra suformuluota kaip vaiko teisė turėti šeimą. Visos pasaulio valstybės pripažįsta, kad šeima yra pagrindinis visuomenės vienetas.

Šeimos sąvoka nėra baudžiamosios teisės kategorija, todėl baudžiamosios teisės požiūriu ji turi būti vartojama ir aiškinama remiantis specialiais Lietuvos įstatymais ir kitomis disciplinomis. Baudžiamajame įstatyme netikslinga reglamentuoti jo kompetencijai nepriklausančių klausimų.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia dvi „šeimos“ prasmes: 1) žmonių grupė, susidedanti iš tėvų, vaikų (kartais ir artimų giminaičių), gyvenančių kartu; 2) žmonių grupė, organizacija, turinti bendrus interesus [17, p. 802].

Aiškinamasis žodynas pateikia lakonišką sąvoką: visuma artimų giminaičių, gyvenančių kartu [18, p. 421]. *Teisinis enciklopedinis žodynas* tokios definicijos nepateikia [19, p. 318].

Sociologai, pedagogai ir kitų sričių specialistai vartoja vis kitokias šeimos sampratas. Tokią situaciją gali-

ma aiškinti tuo, kad šeima yra specifinis teisinio reguliavimo dalykas, į kurį nukreipta ne tik teisės, bet ir moralės, religijos, ideologijos jėga ir įtaka [20, p. 11]. Profesorius V. Mikelėnas pabrėžia, kad šeima yra ypatinga žmonių bendrumo forma, savotiškas kolektyvinis subjektas, kuriame susipina dvasiniai, ekonominiai, socialiniai elementai. Šeimos santykių ypatumas reikalauja ir atitinkamo specialaus šių santykių teisinio reguliavimo.

Šeimą, kaip teisinės apsaugos objektą, buvo bandoma apibrėžti Santuokos ir šeimos kodekso projekte. „Šeima yra santuoka pagrįsta vyro ir moters sąjunga, kurią sudaro sutuoktiniai, kartu su jais gyvenantys vaikai ir kiti asmenys, susiję tarpusavyje kraujo ryšiais, šeimos teisėmis ir pareigomis“ [21]. Tačiau LR civiliniame kodekse nerasime „šeimos“ bendrosios definicijos, nes šeima yra veikiau sociologijos nei teisės kategorija. Be to, šeimos samprata istoriškai kinta. V. Mikelėnas šeimą teisiniu požiūriu apibrėžia kaip grupę fizinių asmenų (dviejų ar daugiau), kuriuos sieja turtiniai ir asmeniniai neturtiniai teisiniai santykiai, atsirandantys santuokos, bendro gyvenimo neįregistravus santuokos, kraujo giminytės, įvaikinimo ar kitokios vaikų priežiūros ir auklėjimo teisinės formos pagrindu [22, p. 25].

Tokia nuomonė atitinka Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje išplėtotą šeimos sąvoką. „Šeimos sąvoka neapsiriboja santuokos pagrindu sukurtais santykiais ir gali apimti kitus *de facto* šeimos ryšius, asmenims gyvenant ne santuokoje. Tokiu būdu gimęs vaikas *ipso jure* laikytinas tokios šeimos darinio dalimi nuo pat jo gimimo momento“ [23].

Ar šeima turi būti ginama baudžiamosios teisės priemonėmis? Daugelis skirtingų laikų ir skirtingų šalių baudžiamosios teisės specialistų manė, kad būtina šeimos baudžiamoji teisinė apsauga. Žymusis N. Tagancevas rašė, kad „Šeima būdama būtina sugyvenimo sąlyga, privalo būti saugoma valstybės visose jos sferose. Ši apsauga reikalinga visuomenės interesų labui (...)“ [24, p. 839].

Šeima – svarbiausia, ką turi vaikas. Tradiciškai į šeimą žiūrima kaip į tvirtovę, suteikiančią visa, ko reikia vaikui – auklėjimą, išlaikymą, rūpestį ir apsaugą jam pačiam ir jo teisėms. Šeimos socialinis vaidmuo ir įtaka kasdienėms šeimos narių gyvenimo ir veiklos sąlygoms neginčijama. Pirmas socialinis institutas, su kuriuo susiduria gimęs žmogus, yra šeima. Joje formuojasi jo dvasiniai kriterijai, realybės reiškinių ir savo poelgių vertinimas. Moksliniais tyrimais pagrįsta, jog šeima yra pagrindinis faktorius, nulemiantis vaiko socializaciją. G. Valickas pabrėžia, kad nuo pat pirmųjų kūdikio gyvenimo akimirkų prasideda jo socializacijos procesas, kurį galima apibūdinti kaip egzistuojančių elgesio normų ir vertybių sistemų, socialinių vaidmenų interiorizaciją, socialinės patirties perėmimą bei atgaminimą asmenybės veiklos ir bendravimo metu [25, p. 14].

Šeima kaip tam tikras susivienijimas turi savo interesus, jie gali skirtis nuo jos narių interesų. Remiantis tuo mokslininkai nagrinėdami atskiras nusikalstamas veikas kaip pagrindinę įstatymo saugomą vertybę išskiria šeimos interesus, pvz., vengimo išlaikyti vaiką, vaikų sukeitimo sudėtyse. Į baudžiamąją teisinę apsaugą

įtraukiami tik svarbiausi šeimos interesai, kurie būtini ir pakankami realizuoti šeimos funkcijas (reprodukcine, auklėjamąja, ekonominę ir kt.). Šeima kaip vertybė baudžiamuoju įstatymu ginama siekiant apsaugoti socialinės patirties iš vienos kartos į kitą perdavimo procesą; išsaugoti ir vystyti šeimą, kaip vieną iš svarbiausių institutų, saugojančių šiuos procesus; saugoti normalų, visuomenės ir valstybės požiūriu, vaiko asmenybės formavimosi procesą [9, p. 84]. Tačiau šeima nėra teisės subjektas, turintis teisių ir pareigų, kuriam būtų adresuojamos baudžiamosios teisės normos. Autoriai, nors ir palaikydami šeimos apsaugą, ją sieja su vaiko apsauga. Vaikas ir šeima, kaip baudžiamąjo įstatymo saugomos vertybės, pasižymi tarpusavio sąryšiu ir artumu. Kaip minėta, šeima yra vienas iš vaiko egzistavimo pagrindinių šaltinių, tačiau padarius nusikalstamą veiką, numatytą BK XXIII skyriuje, pažeidžiamos teisės ir interesai konkrečių žmonių, šiuo atveju vaiko.

BK skyriaus pavadinimas lyg ir daro nuorodą, kad vaikas yra saugomas tik šeimoje. Reikia pabrėžti, kad baudžiamasis įstatymas saugoja vaiko teises, neatsižvelgiant, ar jis auklėjamas šeimoje, ar globojamas valstybės. Vaikui baudžiamoji teisinė apsauga suteikiama ne tik normalioje šeimoje, t. y. augančiam ir gyvenančiam kartu su abiem tėvais, bet ir vaikams, likusiems be tėvų globos. Vaiko auklėjimo vietos saugomai vertybei atskleisti neturi reikšmės.

Kitas klausimas, ar reikia ginti šeimą, kai šeimoje gresia pavojus vaiko sveikatai ar jo raidai? Pvz., tėvas *netinkamai elgiasi su sūnumi R., neigiamai veikia autokratišku elgesiu, moko sūnų mušti. Dėl tokios žalingos įtakos vaikas susirgo ir buvo gydomas dėl emocijų sutrikimo. Bendravimas su sūnumi yra kaip principinis reikalas tarp motinos ir tėvo. Vaikas yra tik įrankis šalių tarpusavio konflikte* [26].

Teismų praktikoje gausu atvejų, kai tėvai visiškai nesirūpina vaikų priežiūra, augina juos nesilaikydami elementarių sanitarijos ir higienos reikalavimų, neužtikrina reikiamų medicininio pobūdžio priemonių taikymo. Pvz., *vaikai neprižiūrėti, netvarkingi, purvinais drabužiais, nemalonaus kvapo. Gyvena nesutvarkytoje, apleistojėje namų aplinkoje. Dėl tokios veikos vaikams atsirado įvairaus laipsnio fizinių sutrikimų: sūnus Marius rastas sušalęs darželio teritorijoje, nustatytas pirmo laipsnio pėdų ir plaštakų nušalimas, duktė Ema turi kirmėlių ir tinkamai negydoma* [27].

Kai šeima nebeatlieka savo funkcijų, pažeidžia ir neužtikrina vaiko teisių ir interesų, baudžiamoji teisė turi numatyti specialią apsaugą vaikams, bet ne šeimai. Šiandien vis daugiau mokslininkų prioritetą teikia vaikui. Teisėjas Pettiti, išreikšdamas atskirą nuomonę Europos žmogaus teisių teismo byloje *X, Y ir Z v. Dž. Britanija*, pabrėžė, kad augantis skaičius netvirtų ir nepastovių šeimų sukuria naujus sunkumus vaikams (...) ir ateityje tai sukeltų svarstymus dėl „šeimos gyvenimo“ prasmės, kurio apsaugą įtvirtina 8 str., atsižvelgiant, kad prioritetas turėtų atitekti vaiko interesams ir jo ateičiai [28].

Aš nepritariu šeimos baudžiamajai teisinei apsaugai. Nėra LR BK nusikalstamos veikos, pažeidžiančios

tik šeimos, kaip socialinio instituto, interesus. Kiekviena nusikalstama veika gali pažeisti šeimos interesus – ir nukentėjusiojo šeimos, jo artimųjų, ir kaltininko. Apie šeimos apsaugą galima būtų kalbėti, jei BK būtų reglamentuotos tokios veikos kaip bigamija, incestas arba nusikalstamomis veikomis būtų pažeidžiamos ne tik vaiko, bet ir kitų šeimos narių interesai ir teisės. Šeimos baudžiamoji teisinė apsauga yra išvestinė iš vaiko teisių. Galima teigti, kad baudžiamasis įstatymas gina šeimą per žmogaus (vaiko) interesų prizmę, o ne kaip socialinį institutą. Šeimos interesai nagrinėjamos nusikalstamos veikose (ir tai ne visose) yra papildomas ar fakultatyvus objektas, todėl neturėtų būti šio skyriaus pavadinime. Šis BK skyrius pagal pavadinimą reglamentuoja nusikalstamas veikas žmogui, o ne socialinius institutus.

Šeima kaip saugoma vertybė nurodoma BK XXIII skyriuje. Atsižvelgiant į tai, kad šiame skyriuje numatytų nusikalstamų veikų pagrindinis objektas yra siauresnis – apima tik vaiko teisių apsaugą, reikėtų tobulinti skyriaus pavadinimą. Siūlytina iš BK skyriaus pavadinimo išbraukti žodžius „šeimai“ ir šį skyrių pavadinti „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui“.

ISVADOS

1. Įstatymų leidėjas LR BK XXIII skyriuje susistemino nusikalstamas veikas vaikui. Tai neabejotinai teigiamas žingsnis, leidžiantis vienodai traktuoti šių nusikalstamų veikų objektą. Reikia pripažinti, kad įstatymo saugoma vertybė yra ne normalus vaiko vystymasis, kaip buvo priimta teigti, o jį nusako terminas „vaiko teisės“.

2. BK 156 str. nukentėjusysis yra vaikas iki 18 metų, nesuprantantis savo kilmės, jeigu jo tėvai negali identifikuoti kaip savo.

3. „Vaikas“ yra platesnė sąvoka už „nepilnamečį“. Ji apima nepilnamečio sąvoką ir kitus socialinius, biologinius ir teisinius ryšius. Aiškinant vaiko sąvoką baudžiamajoje teisėje nereikia apsiriboti amžiumi (18 metų), kai kurių nusikalstamų veikų atžvilgiu (BK 163, 164 str.) svarbus ir teisinis statusas, pvz., visiško civilinio veiksnio įgijimas įstatymų nustatyta tvarka (sudarant santuoką arba emancipacijos būdu).

4. BK 164 str. vaiku yra laikomas ir asmuo iki jo gyvenimo pabaigos, kai vaikas nedarbingas dėl invalidumo, kuris jam nepilnamečiui nustatytas, arba iki 24 metų, jei jam reikalinga parama, jis mokosi vidurinių, aukštųjų ar profesinių mokyklų dieniniuose skyriuose.

5. Juridinės technikos atžvilgiu įstatymų leidėjas nėra nuoseklus vartodamas skirtingas vaiką apibūdinančias sąvokas. Pvz., „mažametis“, „mažametis vaikas“, „mažametis asmuo“ yra sinonimai ir jas įstatyme reikėtų suvienodinti. Svarstyti galimybė BK skyriuose pateikti oficialią sąvokų „vaikas“, „mažametis“, „naujagimis“ išaiškinimą.

6. Įstatymu reikėtų paankstinti vaiko baudžiamąją teisinę apsaugą ir numatyti, kad vaikas yra žmogus nuo 22 nėštumo savaitės.

7. Šeima naujojo Baudžiamojo kodekso XXIII skyriuje nurodoma kaip įstatymo saugoma vertybė.

Baudžiamasis įstatymas gina šeimą per žmogaus interesų prizmę, o ne kaip socialinį institutą. Prioritetinę apsaugą BK turėtų numatyti vaikui ir tai turėtų atsispindėti skyriaus pavadinime.

LITERATŪRA

1. **Misiūnas J.** Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus nepilnamečiams (Baudžiamojo kodekso straipsnių komentaras) // Teisės problemos. 2001. Nr.1.
2. **Drakšienė A.** Nusikaltimai nepilnamečiams Lietuvos baudžiamojo kodekso projekte // VII Baltijos šalių kriminologų simpoziumo medžiaga. – Vilnius: Teisės institutas, 1995.
3. **Baudžiamoji teisė.** Specialioji dalis. 2 knyga. Vadovėlis. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
4. **Малько А. В.** Субъективное право и законный интерес // Правоведение. 2000. № 3
5. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas. Projektas V // Teisės problemos. 1996. Nr. 4.
6. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26548>.
7. **Красиков А. Н.** Преступления против личности. – Саратов, 1999.
8. **Пудовочкин Ю. Е.** Ответственность за преступления против несовершеннолетних по Российскому уголовному праву. – Санкт-Петербург, 2002.
9. **Vaiko teisių** konvencija, priimta 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1) // Žin. 1995. Nr. 60–1501.
10. **Aiškinamasis** raštas dėl LR BK XI skyriaus, 42, 67, 72, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 149, 150, 151, 261, 264, 307 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279296.
11. **In Focus:** Acts of Omission: An overview of Child Neglect // <http://nccan.ch.acf.hhs.gov>.
12. **Jarašūnienė R, Čaplinskas S.** Narkomanių nėštumai ir gimdymai // <http://www.aids.lt/download/Narkgim.doc>.
13. **Greenfield Marjorie.** Nėščios moters vadovas. – Vilnius: Jotema, 2004.
14. **Шапапов Р.** Начало уголовно-правовой охраны жизни человека: опыт юридического анализа // Уголовное право. 2005. № 1.
15. **Europos** Žmogaus Teisių Teismo byla Vo v. France // <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgements.htm>
16. **Paskaitų** tezės: http://www.mruni.lt/lt/TF_btk.htm.
17. **Dabartinės** lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
18. **Даль В.** Толковый словарь. – Москва, 1989.
19. **Юридический** энциклопедический словарь. – Москва, 1989.
20. **Mikelėnas V.** Trečioji civilinio kodekso knyga „Šeimos teisė“ // Teisės problemos. 1998. Nr. 2.
21. **Santuokos** ir šeimos kodekso projektas, pateiktas LR Vyriausybei // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=23928&p_query=
22. **Lietuvos Respublikos** civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2001.
23. **Europos** Žmogaus Teisių Teismo byla Vo v. France // <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgements.htm>
24. Уголовное уложение 22 марта 1903 г.: с мотивами, извлеченными из объяснительной записки редакционной

комиссии, представление мин. юстиции в государственный совет и журналов особого совещания / По изданиям Н. С. Таганцева. – Рига: Лета, 1922.

25. **Valickas G.** *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos.* – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1997.
26. **LAT CBS** teisėjų kolegijos nutartis c. b. Nr. 3K-3-995/2003.
27. **LAT CBS** teisėjų kolegijos nutartis c. b. Nr. 3K-3-492/2005.
28. **Europos** žmogaus teisių teismo byla X, Y and Z v United Kingdom // <http://www.echr.coe.int/Eng/Judgements.htm>.

CHILD AND FAMILY AS VALUES PROTECTED BY LAW

Kristina Grinevičiūtė*

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The article analyses certain problems related to the legal values protected by Chapter 23 of the CC. According to the title of the chapter the values protected by the law include a child and a family. A child as a value should not be identified with one of the child's rights, namely normal child development. The object of the criminal law protection is all the rights of the child, which are interrelated and supplement each other. The legislator describes a child as a victim using different terms. A concept of a newborn is rather problematic in this chapter, which is inappropriate in Art. 156 of the CC. Older children i.e. under 18 also should be protected against substitution of children, if the parents are unable to identify them as their own.

A child and a minor are two different concepts. A child is a wider term, including not only the age, but also other legal relationships. The protection of a child should not be overemphasized and one should take into account their full civil capacity. In case of Art. 163 and 164 of the CC emancipated and married persons are excluded from the protection of criminal law and vice versa, in Art. 164 of the CC in case of a child's maintenance the protection is provided life-long, when the child is incapable due to disablement established while being a minor or till the age of 24, if he is a student etc.

The author pronounces for advancement of protection starting it from the 22nd week of pregnancy.

Though a family is indicated as a protected value, it should not be protected by criminal legal remedies. The Criminal Code of the Republic of Lithuania does not provide any criminal acts directly infringing family interests. A family is protected through the rights of the child, therefore special protection should be provided only for a child.

Keywords: criminal acts, child, family, criminal law, value.

---

* Doctoral student of Criminal Law Department of Law Faculty of Mykolas Romeris University.